

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 16

Засновано у 2015 році

Рівне – 2022

Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 16. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2022. 291 с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкільця і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Грицай Наталя Богданівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету.

Члени редколегії:

Androszczuk Irena (Андрощук І. М.), доктор габлітований, професор, професор кафедри Педагогіки праці та андрагогіки Академії педагогіки спеціальної імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Республіка Польща);

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри міжкультурної комунікації, теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури Рівненського державного гуманітарного університету;

Вихрущ А. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Дичківська І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Кобилянський О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Вінницького національного технічного університету;

Ковальчук О. С., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Національного університету харчових технологій;

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Мельничук І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Павелків К. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Bobirchenko Natalia (Побірченко Н. С.), доктор габілітований, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніці (Республіка Польща);

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничо-математичної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Савчук Б. П., доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка;

Sieradzka-Baziur Bożena (Сєрадзька-Базюр Б.), доктор габілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

Сойчук Р. Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

SirojC Zdzislaw (Сіроїц Здзіслав), доктор габілітований соціальних наук в галузі педагогіка, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Skubisz Jolanta (Скубіш Йоланта), кандидат соціальних наук в галузі педагогіки, ад'юнкт відділу педагогіки і психології Академії гуманітарно-економічної в м. Лодзь, член групи соціальної педагогіки в Комітеті педагогічних наук Польської академії наук у Варшаві (Республіка Польща);

Остапчук Н. О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шадюк О. І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus International: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Упорядники: проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М., Бабяра А. А.

Науково-бібліографічне редагування: наукова бібліотека РДГУ.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 10 від 27 жовтня 2022р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2022

ЗМІСТ

Богуш А. Мовно-літературна освіта дітей дошкільного віку.....	6
Журба К. Формування у школярів ціннісного ставлення до тварин в умовах війни.....	14
Пустовіт Г., Петренко О. Актуальні орієнтири модернізації сучасної освіти в контексті формування зростаючої особистості: теоретичний аналіз.....	24
Solak A. Człowiek w pedagogice chrześcijańskiej.....	36
Дичківська І. Розвивальне предметно-просторове середовище як інноваційний потенціал Монтессорі-освіти.....	48
Кравченко О. Міжсекторальна співпраця в організації інклюзивного навчання на рівні громади.....	61
Mykhalchuk N., Ivashkevych E. Innovative pedagogical aspects of use of authenticity of materials in teaching english.....	82
Глінчук Ю. Розвиток життєстійкості майбутніх педагогів у процесі вивчення безпекових дисциплін.....	95
Потапчук Т., Черсак О., Молодій О. Музичне мистецтво як засіб розвитку естетичного смаку майбутніх педагогів мистецьких закладів освіти.....	102
Розман І., Лемак О. Внесок літераторів у підготовку підручників для українських початкових шкіл Закарпаття у 20-30-ті роки ХХ століття: науковий дискурс.....	112
Савчук Б., Щербяк Ю. Психофізіологічні моделі коучингу: сутність та можливості використання в освітньому процесі ЗВО.....	123
Стадник В. Педагогічні основи психологічного забезпечення процесу фізичного виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану.....	132
Skubisz J. Pedagogika pokoju (wojny) w refleksji metodologicznej.....	141
Баліка Л. Формування освітнього простору класних кімнат Нової української школи: сім зон і їх характеристика.....	152
Козлюк О. Виховання у дошкільників толерантного ставлення до людей з особливими освітніми потребами засобами інклюзивної літератури.....	161
Найда Р. Системно-цілісний підхід у підготовці майбутніх вихователів в умовах педагогічного коледжу.....	171
Нечипорук Л. Ігротерапія в соціально-педагогічній роботі як метод моделювання взаємодії з соціальним оточенням.....	180
Павелків О., Петренко С. Особливості вивчення дисциплін математичного циклу в закладі вищої освіти в умовах змішаного навчання.....	190
Павлова Н. Педагогічна ситуація як дидактична одиниця професійної підготовки майбутніх учителів інформатики.....	204

Стельмашук Ж., Ваколюк А. Проблема емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку: актуалізація поглядів В. О. Сухомлинського.....	215
Ціпан Т. Військово-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах воєнного стану.....	223
Шадюк О. Співпраця вихователів ЗДО та батьків що виховують дітей з особливими освітніми потребами.....	233
Шліхта Г. Аксиологічний підхід до реалізації професійної підготовки майбутніх фахівців ІТ-галузі.....	240
Доробки молодих науковців	
Гоголь Т. Аналіз сучасних методологічних підходів формування логістичної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з виду спорту.....	252
Коваль К. Формування полікультурної компетентності батьків – вихователів у дитячому будинку сімейного типу.....	264
Поліщук Н. Формування здоров'язберезувальної компетентності студентської молоді у процесі волонтерської діяльності.....	272

Ціпан Тетяна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики виховання
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-1356-2825
e-mail: 23tss22@ukr.net

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті розкрито проблему організації військово-патріотичного виховання учнівської молоді в умовах воєнного часу.

На основі аналізу нормативно-правових документів визначено мету й завдання формування громадянина-патріота в умовах воєнного часу. Вирізняють чинники, які впливають на формування в учнівської молоді готовності до захисту України: індивідуально-психологічні, психолого-педагогічні, соціально-педагогічні.

З'ясовано, що військово-патріотичне виховання, як один з напрямів національно-патріотичного виховання, ґрунтується на духовно-моральних цінностях українського народу, передбачає прикладну фізичну підготовку, підготовку з навчального предмету «Захист України», безпеки життєдіяльності, а також організацію позакласної виховної роботи, що в цілому забезпечує формування громадянськості й патріотизму в учнівської молоді, готовності до захисту України, розвиток позитивного ставлення до військової служби в різних видах військ.

Схарактеризовано форми військово-патріотичного виховання учнівської молоді в позакласній виховній роботі закладу загальної середньої освіти, чільне місце серед яких займають практико-орієнтовані. Розкрито виховний потенціал дитячо-юнацьких військово-спортивних, військово-патріотичних ігор, серед яких: «Захисник України», «Патріот», «Сокіл» («Джура»).

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, форми виховної роботи, військово-спортивна гра «Сокіл» («Джура»).

Постановка проблеми. Виховання дітей та молоді в сучасному суспільстві здійснюється в умовах воєнного стану, що суттєво впливає на всі сфери соціокультурного життя. В цих умовах важливо консолідація зусиль усіх соціальних інститутів на вирішення проблеми національно-патріотичного виховання молоді загалом, і військово-патріотичного як його важливого напрямку зокрема. Підтвердженням важливості цієї проблеми є розробка органами державної влади низки документів, спрямованих на

виховання громадянина-патріота, підготовки молоді до служби в Збройних Силах України: Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу», Концепції допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді, Державного стандарту освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура», «Захист України та ін. Зокрема, у Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти (2022) зазначається: «У період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей».

Організація військово-патріотичного виховання в закладі загальної середньої освіти «зорієнтована на формування у зростаючої особистості готовності до захисту України, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби» (Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти, 2022) і обумовлюється комплексним підходом, безперервністю і послідовністю виховання; оновленням змісту форм та методів роботи відповідно до соціально-політичної, економічної, військової ситуації у державі; врахуванням регіональних особливостей, можливостей закладу освіти; скоординованістю методичних підходів до процесу виховання; системністю, оптимальністю педагогічного управління процесом виховання. «Його зміст визначається національними інтересами України й покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози» (Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти, 2022).

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблема військово-патріотичного виховання активно досліджується в психолого-педагогічній науці: В. Івашковський розкриває проблему формування військово-патріотичної готовності старшокласників до захисту Вітчизни; М. Зубалій акцентує увагу на військово-патріотичному вихованні старшокласників у процесі позакласної виховної роботи в закладах середньої освіти, О. Кириченко визначає виховання молоді на військово-козацьких традиціях основою патріотичного виховання; І. П'ятикоп важливим чинником підвищення якості освіти та виховання вважає саме військово-патріотичне виховання школярів; Е. Срьоменко пов'язує формування такої важливої якості як патріотизм з розвитком українського національного виду спорту «Хортинг» серед учнівської молоді; М. Тимчик вважає залучення до фізкультурно-масової роботи старших підлітків важливим чинником виховання патріотизму. Вирізняються наукові дослідження О. Остапенко та Б. Шаповалов, які розкривають концептуальні засади реформування військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді України в закладах освіти різних рівнів.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічних джерел з проблеми дослідження засвідчує, що формування в учнівської молоді готовності до

захисту України, до військової служби є результатом реалізації національно-патріотичного виховання молоді, а на його ефективність у системі освіти впливає низка чинників:

індивідуально-психологічні: ціннісні установки, знання про військову службу, вольові якості, емоційні установки та переживання;

психолого-педагогічні: моральні установки та психологічний клімат у учнівських колективах; рівень розвитку патріотизму в педагогічному та учнівському колективі закладу освіти, реалізація Програми українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, Концепції допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді, Державного стандарту освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» та «Захист України», Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти;

соціально-педагогічні: ставлення до військової служби у сім'ях учнів та оточуючому їх соціумі; організація соціального партнерства з громадськими організаціями та військовими колективами (військові заклади вищої освіти, військові частини тощо).

Очевидним є факт, що формування у зростаючої особистості готовності до захисту України значною мірою залежить від рівня сформованості у підростаючого покоління громадянської позиції та патріотизму. Нині поняття патріотизм втілює в собі не лише любов до рідного краю, до Батьківщини, а й готовність стати на її захист; в тилу чи в боях відстоювати територіальну цілісність держави, віддано й наполегливо трудитися для забезпечення обороноздатності держави; своїми гідними вчинками примножувати героїчні традиції українського народу. Громадянська позиція передбачає сформованість громадянського світогляду; усвідомлення громадянських прав і обов'язків, які відображають інтереси особистості та громадянського суспільства; готовність брати активну участь у суспільному житті країни; прояв у життєдіяльності таких громадянських якостей як обов'язок, відповідальність, активність; усвідомлення особистістю громадянськості у собі.

Військово-патріотичне виховання, як один з напрямів національно-патріотичного виховання, ґрунтується на духовно-моральних цінностях українського народу, передбачає прикладну фізичну підготовку, а також підготовку з основ військової служби і з безпеки життєдіяльності, що в цілому забезпечує формування громадянськості й патріотизму у молодого покоління.

Мета статті – розкрити особливості організації військово-патріотичного виховання учнівської молоді в закладі загальної середньої освіти; вирізнити ефективні форми військово-патріотичного виховання в позакласній виховній роботі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нинішніх складних умовах організації освітньо-виховного процесу військово-патріотичне виховання учнівської молоді наповнюється новим змістом, а його мета полягає у формуванні соціально активної, відповідальної особистості із

сформованою громадянською позицією, стійкою ціннісною системою та особистісними характеристиками, що дозволяють брати участь у творенні держави, захисті її національних інтересів та територіальної цілісності.

Позитивне ставлення молоді до військової служби не є вродженим почуттям, воно цілеспрямовано формується у процесі становлення особистості як громадянина, патріота, професіонала в різних соціальних інституціях. Закладам загальної середньої освіти у цьому контексті відводиться важлива роль. Практично кожний навчальний предмет містить у собі виховний потенціал для формування громадянина-патріота. Велика роль при цьому відводиться предмету «Захист України», метою якого є формування в учнівської молоді життєво необхідних знань, умінь і навичок щодо захисту Вітчизни та дій в умовах надзвичайних ситуацій, а також системного уявлення про військово-патріотичне виховання (Звіт з предмету Захист України (naurok.com.ua)). Зміст позакласної виховної роботи з цього навчального предмета передбачає формування та розвиток у здобувачів освіти вольових якостей, почуття громадянського обов'язку та готовність виконувати його у мирний та воєнний час, почуття поваги до професії військового як воїна та захисника Вітчизни.

Організація та проведення військово-патріотичної роботи як однієї зі складових патріотичного виховання передбачає використання в освітньому процесі цілого комплексу форм і методів, вибір яких залежить від цілей, змісту виховання і водночас зумовлює їх реалізацію, втілення у конкретній справі. Враховуючи положення Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти про те, що «системна організація військово-патріотичного виховання має бути спрямована на підготовку до оволодіння початковою військовою підготовкою, військовими професіями, формування психологічної та фізичної готовності до служби в Збройних Силах, задоволення потреби підростаючого покоління у постійному вдосконаленні своєї підготовки до захисту України» (Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти, 2022), ми виокремили дві групи форм позакласної виховної роботи з військово-патріотичного виховання.

Наприклад перша група включає такі форми виховної роботи, які організуються класним керівником, педагогом-організатором під час позаурочної або позакласної виховної роботи:

тематичні класні години, вечори запитань та відповідей, «круглі столи», зустрічі з учасниками революційних подій в Україні в 2004, 2013-2014 рр., ветеранами АТО, учасниками та ветеранами російсько-української війни, воїнами та офіцерами Збройних Сил України;

інтерактивні форми виховання: сюжетно-рольові ігри, дебати, дискусії на військово-патріотичну тематику, конкурси, вікторини, конференції тощо;

екскурсії в музеї бойової слави, краєзнавчі музеї, міста-герої тощо;
конкурси малюнків, фотографій до Дня захисника Вітчизни, Дня Збройних Сил України;

демонстрація та обговорення науково-популярних, документальних та художніх фільмів, які відображають воєнно-історичні події, наприклад часів козацької доби, подіина військово-історичні теми;

проведення благодійних акцій на допомогу пораненим військовим, підтримку воїнів, медичних працівників, волонтерів, які працюють в зоні бойових дій;

участь у вахті Пам'яті Героям Небесної Сотні;

волонтерська і добродчинна діяльність, спрямована на допомогу воїнам Збройних Сил України, жителям тимчасово окупованих населених пунктів.

Величезне значення у військово-патріотичному вихованні відіграють «Уроки мужності», під час яких школярі дізнаються про героїв небесної сотні, зустрічаються з учасниками і ветеранами АТО, героями воєнних подій тощо.

Зазначені форми військово-патріотичного виховання забезпечують формування почуттів-цінностей «Я–Українець» – «Ми–Українці», сутність яких полягає в активній діяльності зростаючої особистості щодо своєї нації, свого народу.

Друга група форм виховної роботи характеризується військово-прикладною спрямованістю. Їх, як правило, організовує вчитель, який читає «Захист України», вчитель фізичної культури, заступник директора з виховної роботи. Це такі форми роботи:

заняття в секціях з військово-прикладних видів спорту;

заняття із стрйової, вогневої, тактичної підготовки під час уроків «Захист України»;

організація військово-спортивних змагань із старшокласниками;

спортивні змагання з військово-прикладних видів спорту: стрільба, крос, метання гранати, силові єдиноборства, важка атлетика тощо;

ознайомлення з текстом військової присяги, історією військових відзнак і нагород, почесних військових звань в різні історичні епохи;

вивчення військових та патріотичних ритуалів та їх значення для військової служби;

вивчення видів бойової техніки та зброї, історії їх створення, модифікаційних змін та їх переважних відмінностей від зарубіжних аналогів;

вивчення правил поведіння зі зброєю, порядку розбирання, складання, зберігання та догляду за нею;

ознайомлення з інформацією про цілі, строки та порядок початкової постановки юнаків на військовий облік; профорієнтаційна робота військової спрямованості з юнаками та дівчатами (розповідь про заклади освіти, в яких здійснюється підготовка фахівців військових спеціальностей);

місячник з військово-патріотичного виховання;

відвідування військових частин, музеїв бойової та трудової слави;

військово-спортивні та військово-патріотичні ігри, які є історично сформованим засобом патріотичного виховання дітей.

На сьогодні в Україні популярні такі всеукраїнські ігри: військово-спортивна патріотична гра «Захисник України», дитячо-юнацькі військово-патріотичні ігри «Патріот» та «Сокіл» («Джура»). І хоча військово-спортивним і військово-патріотичним іграм притаманні пізнавальний характер та різноманітність ігрових мотивів, цілей, активність дій, висока емоційність, життєрадісність, водночас вони мають свої характерні ознаки та особливості, зокрема:

яскраво виражена військово-прикладна спрямованість дій у грі, що передбачає розв'язання тактичних завдань, пересування у чіткому строю, метання, переповзання, маскування, орієнтація на місцевості за різними ознаками, розв'язування задач на визначення відстані різнорізними способами; проведення розвідки, організація наступу на противника, ведення оборонного бою, виконання маневрів на місцевості, подолання різнорізних природних та штучних перешкод, які заважають досягнути мети тощо;

можливість широко застосовувати в процесі ігор компаси, біноклі, топографічні карти, схеми, різнорізні засоби сигналізації (сигнальні ракети), макети зброї (автоматів, пістолетів, гранат).

Виховна цінність таких ігор полягає в тому, що в них наявні елементи героїки та бойової романтики, адже досягнення її кінцевих цілей відбувається у специфічних умовах, наближених до бойових. Великий виховний вплив має також загальнообов'язкова вимога, яку беззаперечно повинен виконувати кожен учасник гри. Беручи участь у грі, кожен її учасник змушений подумки передбачити можливий хід і результат своїх дій, порівняти їх із тим, що було задумано, стежити за обстановкою, контролювати свою поведінку; а різнорізні завдання-вправи, що застосовуються у грі (ходьба, біг, стрибки, метання, спостережливність, орієнтування на місцевості, надання першої невідкладної допомоги, похідне життя, стройові вправи та ін.), формують характер, витримку, бойовий дух, почуття колективізму та відповідальності.

Популярною нині в Україні є всеукраїнська військово-патріотична гра для дітей та юнаків «Сокіл» («Джура»), яка з 2009 року проводиться під егідою МОН України. *Мета гри:* виховання у юнаків та дівчат глибоких і твердих національно-патріотичних переконань, підготовка молоді до творчої праці, до військової служби та захисту своєї Батьківщини України шляхом залучення молоді до оборонно-масової та військово-спортивної патріотичної роботи; формування і виховання у молоді високих морально-психологічних та морально-бойових якостей: мужності, сміливості, рішучості, відваги, стійкості, наполегливості, дисциплінованості та ініціативності на теренах відновлених національних козацьких педагогічних традицій; виховання духовно та фізично розвиненого юного покоління суверенної України на історично сформованих засадах козацького світогляду та здорового способу життя, у дусі відданості

Батьківщині та її народу на основі відродження національних і загальнолюдських духовних і моральних цінностей. *Завдання гри:* фізичне, соціальне, розумове та духовне виховання української молоді на основі козацьких морально-світоглядних цінностей; вшанування геройського чину всіх борців за незалежність української держави; формування серед молоді засад здорового способу життя засобами туризму, спорту, військово-патріотичного виховання; популяризація серед молоді військово-прикладних видів спорту, активних способів дозвілля, історії визвольних змагань та української військової традиції (Положення про всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-спортивну гру «Сокіл» («Джура»)).

Важливим напрямом в реалізації виховних завдань під час ігрової діяльності є історико-краєзнавчий, який спрямований на пізнання старшокласниками історико-культурних коренів свого народу та краю, усвідомлення своєї причетності до історичного минулого та неповторності Батьківщини, її долі; передбачає формування почуття гордості за українців, які своєю працею сприяють розбудові держави. Діяльність у цьому напрямі орієнтує старшокласника на вивчення багатомістової історії Батьківщини, місця і ролі України в світовому та історичному розвитку, розвитку і зміцненні суспільства, в її захисті від зовнішніх загроз, розуміння особливостей менталітету, моралі, звичаїв, вірувань і традицій наших народів, героїчного минулого різних поколінь, які боролися за незалежність і самостійність країни. При цьому використовуються такі активні форми виховної роботи: змагання у вигляді комплексних командних ігор військово-спортивного, культурно-інтелектуального та патріотичного спрямування, під час яких відбувається відбір кращих команд та визначення переможців. Команди шкільних, позашкільних навчально-виховних закладів освіти, інших навчальних закладів формуються і беруть участь в змаганнях відповідно «Положення про дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура») Українського козацтва, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 25.12.2003 р. №855 (Положення про всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-спортивну гру «Сокіл» («Джура»)).

Програмою гри «Джура» передбачено проведення конкурсів «Візитка рою», брейн-рингів, вікторин з історії України; конкурсів на кращу пісню, рукописну газету, кінофільм чи відеофільм про гру «Джура»; змагання на туристській смузі перешкод, ігри спортивного та туристського орієнтування; конкурс технічної творчості, військово-тактична підготовка у формі теренової гри на місцевості з використанням елементів страйкболу; фізична підготовка: крос, плавання, метання гранати, лазіння по канату або жердині, згинання і розгинання рук в упорі, опорний стрибок через «кося», комбіновані військово-спортивні та туристські естафети тощо (Положення про всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-спортивну гру «Сокіл» («Джура»)).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Військово-патріотичне виховання – це той напрям виховання, що формує почуття, думки, ідеї, поняття, вчинки, пов’язані із захистом Батьківщини, вимагає чітко спланованої роботи всього педагогічного колективу, врахування індивідуально-психологічних, психолого-педагогічних та соціально-педагогічних чинників, особливостей соціокультурного та політичного розвитку суспільства. Належна його організація в закладі освіти – важлива умова формування в старшокласників готовності до захисту України, підготовки їх до військової служби в Збройних Силах України та інших військових формуваннях, формування готовності до збереженні територіальної цілісності держави і захисту її національної безпеки.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у висвітленні форм і методів добровільної діяльності у формуванні патріотизму в молодшого школяра засобами краєзнавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі: посіб. (2016). / уклад. М. Зубалій, В. Івашковський, О. Остапенко, М. Тимчик, Б. Шаповалов, З. Діхтяренко, І. Білоцерківець. Київ: ПАЛИВОДА А. В. 232 с.

Білоцерківець, І. (2015). Національні традиції військово-патріотичного виховання учнівської молоді України. В: *Матеріали науково-практичного семінару, присвяченого Першому чемпіонату України з поліцейського хортингу* [ред. рада: Бех ІД (голова) та ін.]. Київ : Паливода АВ. С. 5-8.

Звіт з предмету «Захист України». URL: (naurok.com.ua).

Зубалій, М. та Білоцерківець, І. (2014). Особливості військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі позакласної роботи з хортингу. *Теорія і методика хортингу. Вип. 2.* С. 21-27.

Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: 62a0421e24258666156501.pdf - Google Диск (дата доступу 10.10.22)

Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2018 року № 845 «Про деякі питання військово-патріотичного виховання» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/352-2019-p/sp:wide-:max100> (дата звернення 10.10.22)

Постанова Верховної Ради «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/352-2019-p/sp:wide-:max100> (дата звернення 10.10.22)

Положення про всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-спортивну гру «Сокил» («Джура»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/352-2019-p/sp:wide-:max100> (дата звернення 10.10.22)

REFERENCES

Viiskovo-patriotychne vykhovannia uchniv u pozaklasnii roboti [Military and Patriotic Education of Students in Extracurricular work]: posib. (2016). / uklad. M. Zubalii, V. Ivashkovskiyi, O. Ostapenko, M. Tymchyk, B. Shapovalov, Z. Dikhtiarenko, I. Bilotserkivets. Kyiv: PALYVODA A. V. 232 s. (in Ukrainian)

Bilotserkivets, I. (2015). Natsionalni tradytsii viiskovo-patriotychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi Ukrainy. [National Traditions of Military-patriotic Education of Schoolchildren of Ukraine]. V: *Materialy naukovopraktychnoho seminaru, prysviachenoho Pershomu chempionatu Ukrainy z politseiskoho khortynhu* [red. rada: Bekh I.D. (holova) ta in.]. Kyiv : Palyvoda AV. SS. 5-8. (in Ukrainian)

Zvit z predmetu Zakhyst Ukrainy [Report on the subject “Defense of Ukraine”]. URL: (naurok.com.ua). (data zvernennia 10.10.2022). (in Ukrainian)

Zubalii, M. ta Bilotserkivets. I. (2014). Osoblyvosti viiskovo-patriotychnoho vykhovannia starshoklasnykiv u protsesi pozaklasnoi roboty z khortynhu [Peculiarities of Military-patriotic Education of High School Students in the Process of Extracurricular Work on Horting]. *Teoriia i metodyka khortynhu*. Vyp. 2. ss. 21-27. (in Ukrainian)

Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy [The Concept of National-patriotic Education in the Education System of Ukraine]. URL: 62a0421e24258666156501.pdf - Google Dysk. (data zvernennia 10.10.2022). (in Ukrainian)

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 zhovtnia 2018 roku No 845 “Pro deiaki pytannia viiskovo-patriotychnoho vykhovannia” [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 17, 2018 No. 845 “On some issues of military and patriotic education”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/352-2019-r/sp:wide-:max100>. (data zvernennia 10.10.2022). (in Ukrainian)

Postanova Verkhovnoi Rady “Pro vshanuvannia heroiv ATO ta vdoskonalennia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi” [Resolution of the Verkhovna Rada “On Honoring the Heroes of the Anti-terrorist Operation and Improving the National-patriotic Education of Children and Youth”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/352-2019-r/sp:wide-:max100>. (data zvernennia 10.10.2022). (in Ukrainian)

Polozhennia pro vseukrainsku dytiacho-yunatsku viiskovo-sportyvnu hru “Sokil” (“Dzhura”) [Regulations on the All-Ukrainian Children's and Youth Military Sports Game “Sokil” (“Jura”)]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/352-2019-r/sp:wide-:max100>. (data zvernennia 10.10.2022). (in Ukrainian)

**MILITARY AND PATRIOTIC EDUCATION OF
SCHOOLCHILDREN IN EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL
WORK OF SECONDARY SCHOOL**

Tetiana Tsipan

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of
Theory and Methods of Education
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0002-1356-2825
e-mail: 23tss22@ukr.net

Abstract. The article is devoted to the problem of organizing military and patriotic education of schoolchildren in extracurricular educational work of a general secondary school.

Based on the analysis of normative legal documents, the goal and task of forming a citizen-patriot in wartime conditions has been updated. Factors influencing the formation of a citizen-patriot were distinguished: individual-psychological, psychological-pedagogical, social-pedagogical.

It was found that military-patriotic education, as one of the directions of national-patriotic education, is based on the spiritual and moral values of the Ukrainian people, involves applied physical training, as well as training in the subject “Defense of Ukraine”, “Life Safety”, as well as the organization of extracurricular educational work, which in general ensures the formation of citizenship and patriotism in schoolchildren, the development of a positive attitude to military service in various types of troops.

The forms of military-patriotic education of student youth in the extracurricular educational work of general secondary school were characterized, among which practice-oriented ones occupy a prominent place. The educational potential of children's and youth military-sports and military-patriotic games, among which “Defense of Ukraine”, “Patriot”, “Sokil” (“Jura”) has been revealed. The pedagogical value of such games has been distinguished: 1) the elements of heroics and combat romance in the games; 2) a universal requirement that must be fulfilled by every participant of the game; 3) various tasks-exercises used in the game form character, endurance, fighting spirit, a sense of collectivism and responsibility.

Keywords: military and patriotic education, forms of educational work, military-patriotic games “Defense of Ukraine”, “Patriot”, military-sports game “Sokil” (“Jura”).

Стаття надійшла до редакції 19.09.2022 р.